

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 6

ANDRA KAMMAREN

1969

11—14 februari

Debatter m. m.

Tisdagen den 11 februari

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Sörenson (s) ang. relationen mellan hyreskostnad och inkomst såsom villkor för rätt till omstationeringstraktamente.....	5
herr Mundebo (fp) ang. åtgärder för att förbättra tryggheten för deltagare i sällskapsresor till utlandet.....	6
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Jonäng (cp) ang. fördelningen av ansvaret mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret.....	8
herr Eriksson i Arvika (fp) ang. företagen minskning av beredskaps- arbeten.....	8

Onsdagen den 12 februari

Svar på interpellation av herr Börjesson i Falköping (cp) ang. statliga bidrag för restaurering av kyrkor.....	8
Ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriks- dag m. m.....	11
Grundlagsändring, avseende upphävande av postmedlens egenskap av bevillning.....	17
Granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning.....	19
Meddelande ang. plenum onsdagen den 19 februari.....	21
Meddelande ang. inställande av information om automatisk databe- handling.....	21
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Marklund (vpk) ang. direktiven för utredningen om företagsde- mokrati i de statliga aktiebolagen.....	22
herr Wikner (s) ang. domänverkets jaktarrenden.....	22

Torsdagen den 13 februari

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Ahlmark (fp) ang. beviljandet av inresetillstånd till annat land för svensk korrespondent.....	23
herr Enskog (fp) ang. förflyttning av civil verkstadspersonal.....	24
herr Jonasson (cp) ang. publiceringen av lagsökningsansökning....	25
fru Fränkel (fp) ang. vaccinerberedskapen.....	27
herr Mundebo (fp) ang. socialnämndernas ansvar för handikappvård och uppsökande verksamhet.....	28
fru Hjelm-Wallén (s) ang. den fackliga elevrörelsens representation i kommunala skolstyrelser.....	30
fru Mogård (m) ang. den relativa betygsättningen.....	32
Interpellation av fröken Åsbrink (s) ang. information inom skolväsendet om jämlikheten mellan könen.....	34
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Marklund (vpk) ang. åtgärder för att förhindra att lasarett nedlägges på grund av läkarbrist.....	36
herr Glimné (cp) ang. omorganisation av den veterinärmedicinska laboratorieverksamheten.....	36
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. förrättningstaxan avseende förarprov för körkort.....	36
herr Stridsman (cp) ang. laxfisket i gränsälven mellan Sverige och Finland.....	36
herr Häll (s) ang. företagsdemokratin inom de statsägda företagen	36

Fredagen den 14 februari

Interpellation av herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. vidgad rätt till invaliditetsersättning.....	36
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Gustafson i Göteborg (fp) ang. anställningsproblem som föranledes av nedläggningen av F 9.....	38
fru Nilsson (cp) ang. inträffade olyckor vid transport av skolbarn	38
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. invaliditetstillägg.....	38
herr Andersson i Örebro (fp) ang. Villingsbergs skjutfält.....	38
herr Nelander (fp) ang. radions s. k. missionärssändningar.....	38
fru Kristensson (m) ang. spädbarnsdödligheten.....	38
herr Romanus (fp) ang. arbetsgruppen för överläggningar om den kommunala demokratin.....	38

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 12 februari

	Sid.
Val av en ledamot i talmanskonferensen	8
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 1, ang. vilande förslag till ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.	11
— nr 2, ang. ett vilande förslag till grundlagsändring, avseende upphävande av postmedlens egenskap av bevillning.	17
— nr 3, ang. vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna	18
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 1, rörande utgifterna för kungl. hov- och slottsstaterna.	19
— nr 12, rörande utgifterna inom civildepartementets verksamhetsområde.	19
— nr 14, om anslag till oförutsedda utgifter.	19
— nr 15, ang. för flera huvudtitlar gemensamma frågor.	19
— nr 16, om anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.	19
— nr 17, ang. stat för statens allmänna fastighetsfond.	19
— nr 18, ang. beredskapsstat för försvarsväsendet.	19
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse.	19
— nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.	19
— utlåtande nr 3, ang. verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.	19
— nr 4, ang. verkställd granskning av riksdagens lönelegations verksamhet under år 1968.	19
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 1, i anledning av verkställd granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning.	19

Tisdagen den 11 februari

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 31 nästlidne januari.

§ 2

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1028—1040.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 1—3, statsutskottets utlåtanden nr 1, 12 och 14—18, bankoutskottets memorial och utlåtanden nr 1—4 samt första lagutskottets utlåtande nr 1.

§ 4

Interpellation ang. relationen mellan hyreskostnad och inkomst såsom villkor för rätt till omstationeringstraktamente.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SÖRENSON (s), som yttrade:

Herr talman! Enligt statens avlösningsreglemente (AST, 2 kap. 7 § 2 mom.) äger statstjänsteman, som omstationeras exempelvis på grund av den nu aktuella strukturrationaliseringen, utfå s. k. omstationeringstraktamente. Förutsättningarna härför anges även i AST, 35 §.

Till de villkor som därvid anges hör att traktamentet skall åtnjutas »tills möjlighet föreligger att få en med hänsyn till avståndet till arbetsplatsen och and-

ra förhållanden godtagbar bostad». Från dag då godtagbar bostad erhålles upphör omstationeringstraktamente att utgå. Eljest utgår traktamentet i princip under första omstationeringsåret utan särskild prövning. Med hänsyn till den pågående strukturomställningen har denna bestämmelse varit till god nytta för personal, som eljest till övriga sociala och psykologiska olägenheter i samband med omflyttning också skulle drabbats av betydande ekonomiska svårigheter. Situationen på bostadsmarknaden under större delen av efterkrigstiden har varit sådan, att betydande väntetider uppstått i bostadsköer för dem som av olika skäl tvingats flytta till större tätorter.

Under 1968 kom emellertid av olika skäl visst överskott av större och dyrare lägenheter i nyproduktion att uppstå på ett fåtal större orter i landet. Ensidigt och med frångående av bostadsstyrelsens tidigare rekommendation angående skälig s. k. maximal hyresprocent utsatt till 20 enheter har nu statens avtalsverk rekommenderat berörda verksamheter att höja den maximala hyresprocenten till talet 25. Med maximal hyresprocent avses relationen hyreskostnad—inkomst. Genom denna höjning av hyresprocenten har i ett flertal fall omstationerade lägre statstjänstemän ställts inför ett orimligt val. Vägran att godta bostaden därest den ej medför högre hyresprocent än 25 medför förlust av omstationeringstraktamentet, godtagande av den medför en med hänsyn till inkomsten i den lägre statstjänstemannaintervallen ofta svårarbetad ekonomisk situation.

Jämförd med den tillämpade hyres-

Interpellation ang. åtgärder för att förbättra tryggheten för deltagare i sällskapsresor till utlandet

sättningen inom statens tjänstebostadsmarknad, reglerad genom rekommendationer i statens personalbostadsdelegations (SPD) cirkulär A: 1, samt rätten enligt AMS cirkulär A: 1 att utfå s. k. bortavistelsebidrag i samband med flyttning från en ort till en annan genom strukturställningen, ter sig den av SAV nu tillämpade ordningen obillig och i sina verkningar orationell även gentemot de statliga företag som tvingas tillämpa den, eftersom den motverkar dessa företags strukturställning.

Genom den i SPD cirkulär A: 1 normerade hyressättningen reglerad efter riksdagens beslut av den 17 maj 1961 (prop. 1961: 136, SU 100, rskr. 268) har för tjänstebostadsmarknaden inom statens område följts bostadsstyrelsens rekommendation om en maximal hyresprocent uppgående till 20 enheter beräknad på tredje löneklassen i berörda befattningar inom lönegraderna A1—10; 19 procent inom A11—17; 18 procent inom A18—22; 16 procent inom A23—25 och 15 procent inom A26—B1 och uppåt. Även om här följes den egendommiga regeln att hyresprocenten sättes generösare gentemot den ekonomiskt bärkraftigarens överskrides dock inte bostadsstyrelsens rekommendation för de lägsta lönegradsplaceringarna. Inte heller ställer av AMS tillämpade regler för erhållande av s. k. bortavistelsebidrag de av SAV nu rekommenderade villkoren.

Jämförd slutligen även med den i radio-TV och press (DN 20.12.68; 18.1.69 och 21.1.69 samt AB 19.12.68) uppmärksammade läkarvärvningen i Danmark till bl. a. Västerbottens läns landsting, varvid förutom god lönesättning utlovades starkt subventionerade tjänstebostäder, ter sig SAV:s höjning av den maximala hyresprocenten såsom direkt klassmässig med diskriminering av de lägre inkomsttagarna, eftersom verkningarna främst kommer att drabba dem.

Lösningen av ärendet kan åstadkom-

mas antingen genom att direktiv ges till SAV att ompröva och sänka nu tillämpade hyresprocent som villkor för rätt till omstationeringstraktamente eller genom att anvisning ges till de avtalslutande parterna att träffa överenskommelse om sådan maximal hyresprocent, som kan accepteras av parterna ömsesidigt. Utgångspunkten för en sådan diskussion bör då vara bostadsstyrelsens 20-procentregel.

Med hänsyn till vad jag anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa följande fråga:

Är civilministern beredd att medverka till en återgång till den av bostadsstyrelsen rekommenderade maximala hyresprocenten, antingen så som jag anvisat eller på annat sätt?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Interpellation ang. åtgärder för att förbättra tryggheten för deltagare i sällskapsresor till utlandet.

Ordet lämnades på begäran till

Herr MUNDEBO (fp), som yttrade:

Herr talman! Varje år anordnas ett mycket stort antal sällskapsresor till utlandet. De flesta av dessa resor fungerar bra. Då och då förekommer emellertid resebyråkrascher, och det inträffar att resor blir inställda eller avbrutna, kritik riktas mot resorna, hotellen etc., och många resenärer drabbas mer eller mindre hårt av att resebyråer inte fullföljer sina förpliktelser.

Sällskapsreseutredningen konstaterade också 1966 (SOU 1966: 25) att — även om inga allvarigare anmärkningar kunde riktas mot större delen av resorna — det förekommer sällskapsresor vid vilka resenärerna blir lidande till följd av allvarliga fel och brister i arrangemangen.

Interpellation ang. åtgärder för att förbättra tryggheten för deltagare i sällskapsresor till utlandet

Det torde redan nu kunna konstateras att 1967 års lag om ställande av säkerhet vid sällskapsresor till utlandet har varit av värde. Det måste dock samtidigt konstateras att lagen i vissa avseenden är ofullständig.

Enligt lagen skall den som anordnar sällskapsresa ställa säkerhet i form av betalningsutfästelse med ett belopp som bestäms med hänsyn till reseverksamhetens art och omfattning. Denna säkerhet får tas i anspråk för återbetalning av medel vilka erlagts för sällskapsresa som blir inställd. I fråga om sällskapsresa, som påbörjats men icke slutförts, får säkerhet tas i anspråk endast för resenärernas uppehälle i utlandet och för deras återresa. En särskild nämnd, resegarantinämnden, prövar ärenden rörande ianspråktagande av säkerhet.

Nuvarande lag ger sålunda resenärerna god trygghet i fråga om resor som blir inställda, medan tryggheten är ofullständig i fråga om resor som påbörjats men icke slutförts. Det finns för närvarande inga möjligheter att få kompensation för förkortad utomlandsvistelse, något som starkt reducerar den nuvarande lagens betydelse.

Allt flera människor deltar i sällskapsresor av lång varaktighet. De förskottsvis betalade avgifterna för resorna kan i sådana fall vara av betydande storlek. Resor av sjukvårdskaraktär — också de ofta av lång varaktighet och kanske gjorda med utnyttjande av en stor del av den resandes ekonomiska tillgångar — blir allt vanligare. Om ett resebyråföretag går i konkurs då utomlandsvistelsen just påbörjats kan förlusterna för den enskilde bli betydande, kanske flera tusental kronor.

De nuvarande reglerna kan också medföra konsekvenser som för den enskilde måste te sig svårfattbara. Om en resebyrå går i konkurs innan en grupp hinner lämna Arlanda, kan avgiften för hela resan återbetalas. Om gruppen

däremot hinner lämna landet och konkursen blir känd exempelvis i samband med mellanlandning i Kastrup, kan endast återresan återbetalas.

Tryggheten för resenärerna är sålunda ofullständig. Olika vägar att förbättra resenärernas trygghet bör prövas. En möjlighet är att vidga lagens omfattning så att säkerhet kan få tas i anspråk även för kompensation för förkortad utomlandsvistelse. Detta kan ske genom viss ändring av nuvarande lag. En annan väg är någon form av obligatorisk försäkring vid sällskapsresa, ett alternativ som bl. a. berördes i några remissyttranden över sällskapsreseutredningens betänkande.

Med stöd av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förbättra tryggheten för resenärer som deltar i sällskapsresor till utlandet?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Anmälades följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5, med förslag till lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m., motionerna:

nr 1041, av herr *Bergman m. fl.*, och nr 1042, av herr förste vice talman *von Friesen*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 11, angående anslag till teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk, motionerna:

nr 1043, av herr *Antby m. fl.*, nr 1044, av herr *Henningsson m. fl.*, och

nr 1045, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 12, med förslag till lag om

ändring i lagen den 20 mars 1964 (nr 163) om införande av brottsbalken, motionen nr 1046, av herr *Dockered*; samt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 13, med förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64), m. m., motionerna: nr 1047, av herr *Hedlund m. fl.*, och nr 1048, av herr *Holmberg m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 7

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

fru *Jonäng* (cp), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående fördelningen av ansvaret mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret, samt

herr *Eriksson* i Arvika (fp), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående företagen minskning av beredskapsarbeten.

§ 8

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.04.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 12 februari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 4 innevarande februari.

§ 2

I enlighet med kammarens därom vid sammanträde den 5 innevarande februari på förmiddagen fattade beslut företogs val av en ledamot i talmanskonferensen; och blev därtill utsedd

herr *Martinsson* (s)
med 147 röster.

§ 3

Svar på interpellation ang. statliga bidrag för restaurering av kyrkor

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet *PALME*, som yttrade:

Herr talman! Herr *Börjesson* i Falköping har frågat mig om jag är beredd att medverka till att små församlingar med stora ekonomiska svårigheter erhåller bidrag ur kyrkofonden eller på annat sätt för att restaurera och vidmakthålla sina kyrkor.

Till en början vill jag framhålla att en viss lättnad i de små församlingarnas ekonomiska villkor har inträtt genom det skatteutjämningsystem som trädde i kraft den 1 januari 1966. Vidare vill jag peka på församlingarnas möjligheter att gå samman och bilda kyrkliga samfälligheter med större ekonomisk bärkraft.

Interpellanten har ifrågasatt om inte små församlingar bör kunna få bidrag ur kyrkofonden eller på annat sätt. Närmast bör väl i så fall kyrkofondsmedel komma i fråga. Kyrkofondens huvudsakliga uppgift är att fungera som en utjämningsfond för pastoraten såvitt gäl-

Svar på interpellation ang. statliga bidrag för restaurering av kyrkor

ler deras kostnader för avlöning av präster och kyrkomusiker. Fonden används dock för flera andra ändamål, bl. a. av rikskyrklig karaktär. Frågan om användning av kyrkofondsmedel till nya ändamål har vid flera tillfällen aktualiserats. En utvidgad användning av kyrkofonden i olika hänseenden bör emellertid enligt min mening inte övervägas, så länge det är osäkert hur förhållandet mellan svenska kyrkan och staten kommer att gestaltas i framtiden. Hur man över huvud skall förfara med kyrkofonden är ju i hög grad beroende på vilken ställning som tas i denna fråga.

Vidare anförde:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till utbildningsminister Palme få rikta ett tack för svaret på min interpellation. Jag beklagar att svaret inte var så positivt som jag väntat, eftersom jag är medveten om att frågan om de små församlingarnas möjligheter att restaurera sina kyrkor är ytterst små och i många fall helt obefintliga av ekonomiska skäl.

Av statsrådets svar framgår att man på regeringshåll saknar intresse för att pröva möjligheten att med något slag av bidrag se till att dessa församlingar kunde få behålla sina kyrkor i sådant skick att de inte förfaller. Statsrådet hänvisar till det skatteutjämningsbidrag som trädde i kraft 1966. Detta bidrag kan självfallet endast i viss utsträckning påverka församlingarnas ekonomi och kan knappast göra det i den omfattning att utrymme ges för de ändamål jag här aktualiserat. Vidare erinrar statsrådet om möjligheterna att sammanslå församlingar där avfolkningen motiverar sådan åtgärd. Utvecklingen leder utan tvivel till allt fler sammanslagningar, men en sammanslagning behövs i och för sig inte vara ett motiv för att man i samma takt låter kyrkor och andra institutionella byggnader gå

sitt förfall till mötes. Kyrkorna representerar i många fall ett stort kulturellt värde för bygden och dess invånare — även om det kan vara fråga om ett mindre antal människor. Vi vet dock att det alltid kommer att bo människor även i avfolkningsbygder, och statsmakterna har sina skyldigheter också mot dessa. Regeringen har på senare tid visat ett större intresse än tidigare för att göra insatser i våra glesbygder, vilket jag noterar med tillfredsställelse. Men statsrådet Palme verkar ointresserad för de små församlingarnas problem, vilket framgår av svaret på min interpellation, och jag finner detta beklagligt.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Om församlingar bildar samfälligheter, sker detta för att skaffa större ekonomisk styrka för att t. ex. kunna reparera kyrkobyggnader eller för att kunna utföra restaureringar. Men jag tror att herr Börjesson i Falköping har missat det väsentliga i mitt svar när han talar om bristande intresse. Här kan man genomföra en ändring av bestämmelserna rörande användningen av kyrkofonden, men en sådan ändring skulle jag i detta fall närmast tolka som bristande respekt för kyrkan.

När vi befinner oss mitt uppe i ett intensivt utvecklingsarbete beträffande det framtida förhållandet mellan staten och kyrkan skall staten så långt som det över huvud taget är möjligt undvika att nu använda sin lagstiftningsmakt för att förändra kyrkliga förvaltningsregler. Vi vet inte hurudant läget kommer att vara om ett par år, och vi vill inte binda en framtida utveckling.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Min antydning om att statsrådet Palme inte tycktes ha något större intresse för de små församlingarna grundade jag just på det svar han lämnade på min interpellation.

Vad som givit mig anledning till den-

Svar på interpellation ang. statliga bidrag för restaurering av kyrkor

na interpellation är de stora ekonomiska svårigheter som de olika församlingarna — speciellt i våra glesbygder — har när det gäller att restaurera sin kyrkor. Jag tänker på en församling i Skaraborgs län, Sveneby församling, som är en av de minsta med egen kyrka; den har 62 invånare. Församlingens kyrka är till största delen byggd på 1600-talet, den rymmer 150 platser och den har värdefulla inventarier. Bland annat finns två medeltida triumfkrucifix, av vilka det ena är unikt för Norden. Kyrkan bör enligt såväl de lokala kyrkomyndigheterna som riksantikvarieämbetet restaureras, eftersom den börjar hotas av förfall. Kostnaderna är preliminärt uppskattade till cirka 200 000 kronor, ett belopp som församlingen själv inte har några möjligheter att åstadkomma. Av den behövliga summan torde församlingen kunna bidra med 50 000 kronor; resten måste anskaffas på annan väg.

Ett annat exempel är Långlöts församling på Öland, som också har en kyrka som är i synnerligen stort behov av reparationer. Församlingen har 250 invånare, och kyrkans restaurering beräknas kosta cirka $\frac{1}{4}$ miljon kronor.

Herr talman! Jag skulle kunna ta fram många fler exempel på små församlingar som brottas med stora svårigheter på grund av kostnadskrävande restaureringar av sina kyrkor. Jag är medveten om att det inte är så enkelt att lösa detta problem, men jag har sett en möjlighet däri att man i synnerligen trängande fall borde kunna ta medel ur kyrkofonden. Visserligen arbetar en utredning med frågan, men den har hållit på i över 12 år — om jag inte är alldeles fel underrättad — och man har inga garantier för att den kommer att lägga fram förslag inom det närmaste året. Därför finner jag det angeläget att man i särskilt ömmande fall trots detta vidtar åtgärder. Om möjligt bör man ta pengar ur kyrkofonden; det borde inte vara alldeles uteslutet.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Dessa kyrkors läge är förvisso svårt och behjärtansvärt. Jag konstaterar emellertid att vad herr Börjesson i Falköping föreslår skulle förut-sätta en ändring av kyrkofondslagen, vilken finge föregås av en utredning om kyrkofondens framtida användning. Detta skulle vara att direkt ingripa i det utredningsarbete som sedan ett år pågår beträffande förhållandet mellan kyrka och stat. Jag måste därför konstatera att herr Börjesson i Falköping i sak inte har något annat förslag än vad jag har.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Om jag inte är fel underrättad har denna fråga varit föremål för kyrkomötets prövning. Såvida mitt minne inte sviker mig skrev kyrkomötet så sent som 1963 till Kungl. Maj:t och begärde en utredning angående kyrkofondens användning.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping minns helt korrekt. Skälet till att vi inte gjort en utredning om kyrkofondens framtida ställning är att vi inte vet om vi över huvud taget kommer att ha en statskyrka i framtiden. Så länge vi inte har klart för oss hur förhållandena kommer att regleras vill vi inte ta initiativ till ändringar av reglerna om kyrkofondens användning. Om kyrkan skiljs från staten skall kyrkan själv bestämma hur pengarna skall användas.

Det är denna enkla principfråga som jag, tydligen utan större framgång, försökt förklara för herr Börjesson i Falköping.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag beklagar att statsrådet Palme har svårt att övertyga mig. Det faktum, att kyrkorna, speciellt i avfolkningsbygderna, håller på att för-

Ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.

falla, gör emellertid att jag finner det nödvändigt att vi inte dröjer alltför länge med att vidta åtgärder för att hjälpa dessa små församlingar. Jag har pekat på en möjlighet att göra det. Jag är medveten om att frågan inte är så enkel, men om man inte vill tillgripa kyrkofondsmedel kanske det finns andra möjligheter att hjälpa församlingarna. Man skulle kanske kunna ge ökat stöd via den kommunala skatteutjämningen eller på något annat sätt. Jag kan inte här presentera några direkta konkreta förslag, och det har inte heller varit min mening.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till lagutskott motionerna nr 1041 och 1042; samt

till statsutskottet motionen nr 1043.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 1044, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 11, angående anslag till teckning av aktier i AB Gullhögens Bruk, hänvisades motionen, såvitt avsåg utredning rörande byggnadsmaterialbranschen, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 1045; samt

till lagutskott motionerna nr 1046—1048.

§ 5

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Sörenson* (s), till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående relationen mellan hyreskostnad

och inkomst såsom villkor för rätt till omstationeringstraktamente, samt

herr *Mundebo* (fp), till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående åtgärder för att förbättra tryggheten för deltagare i sällskapsresor till utlandet.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 6

Ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 1, med uppgift på vilande förslag till ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.

Konstitutionsutskottet hade för riksdagens slutliga ställningstagande anmält det vid 1968 års riksdag som vilande antagna förslaget till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.

Utskottets anmälan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *WACHTMEISTER* (m):

Herr talman! Den ordning, som beträffande ett vilande förslag till grundlagsändring säger, att ett sådant förslag bara kan antingen förkastas eller oförändrat antas, är åtminstone för oss som är nyvalda och som inte varit med i första omgången inte särdeles tillfredsställande. Vi tvingas nu att ta ställning till ett lagförslag, med vars tillkomst vi intet haft att skaffa. Vi har inga möjligheter att yrka på ändringar i enskilda avsnitt, utan måste ta allt eller intet. Under sådana förhållanden ligger det nära till hands att man låter en del detaljer av kanske mindre tilltalande slag slinka igenom oemotsagda.

Kompromisser är ingenting ovanligt här i huset; kompromisser måste vi gö-

Ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.

ra, om vi över huvud taget skall komma någonstans. Det kan dock finnas paragrafer av sådan innebörd, att man helt enkelt inte *kan* acceptera dem. En sådan paragraf är för mig den föreslagna § 16 mom. 3 riksdagsordningen, d. v. s. lagrummet om 4-procentspärren. Den spärren är ett led i en utveckling som hotar att föra vår svenska demokrati över i ett slags totalitarism, där vi låser fast dagens partiväsande vid etablerade partier, utanför vilka ingen salighet finns.

Vi har i dag dragit upp en gräns mellan socialism och borgerlighet. I vissa frågor är den gränsen mycket klart markerad. I andra frågor är den däremot så vag, att man frågar sig om gränsen över huvud taget bör gå där. För några år sedan var Jarl Hjalmarson inne på dessa tankegångar, då han varnade för de »teknokratiska översåtarna». Vi behöver inte gå så värst långt utanför riksdagshusets väggar för att finna hur teknokraterna tvärs över alla politiska partigränser — och sannolikt mot det överväldigande flertalet medborgare — gjort vår huvudstad till en enda otrivsam lekplats för traditionsfientliga stadsplanerare och arkitekter.

I Svenska Dagbladet kunde vi i går läsa hur man till år 2000 förutsåg ett allt behärskande akademikerparti. Partiväsendet i 1960-talets skick är, med andra ord, inte det tusenåriga riket — det är inte ens det hundraåriga. Men nu gör vi ändå ett försök att djupfrysa det. Partigränserna kan inom en ganska nära framtid komma att bli helt andra än de vi i dag har.

En sådan gradvis omläggning av skiljelinjerna inom vår politik skall vi åtminstone inte försvåra, men det är just vad vi gör nu. 4-procentspärren är ett led i processen att djupfrysa dagens läge. Dagens läge är annars så pass väl garderat, att det borde vara onödigt med även denna åtgärd.

Ett annat led i strävandena att låsa fast läget är nämligen de etablerade

partiernas privilegierade ställning när det gäller valdebatterna i radio och TV — där de s. k. småpartierna kanske får vara med någon enstaka gång på ett hörn — som t. ex. KDS fick vara i förra årets valdebatt — medan andra inte får vara med alls.

Ytterligare ett utslag av vår välutvecklade förmåga att gynna oss själva är partistödet via riksstaten, där vi bara går efter antalet riksdagsmandat.

Man har motiverat partispärren med att en mängd småpartier skulle hota parlamentarismen, och man har som exempel härpå nämnt den tyska Weimarepubliken. Alla skall veta att det exemplet är avskräckande. Men en grundregel i vår svenska uppfattning av begreppet demokrati är väl, att alla åsikter skall ha rätt att göra sig hörda i konkurrens på lika villkor, att alla åsiktsriktningar skall ha rätt att dela på mandat, vare sig det gäller valkretsmandat eller riksmandat. Om man måste upphäva demokratin för att hålla liv i parlamentarismen, ja då är parlamentarismen inte mycket värd och då ifrågasätter jag om man skall göra så stora ansträngningar för att vidmakthålla den.

Att med konstlade medel försöka stoppa misshagliga åsikter är att angripa symtomen i stället för det ondas orsak. Om inte det fria samhället med egna medel kan förhindra småpartierna, då måste väl felet ligga hos oss som tillhör de stora partierna. Om vi nu skulle hamna i ett sådant läge som Weimarepubliken, så har väljarna misströstat om vår vilja och vår förmåga att lösa samhällsproblemen, och de söker sig då andra vägar. Det är där sjukdomen i så fall ligger, inte i småpartierna som sådana. Ju fler småpartier som bildas, desto uttryckligare underbetyg utgör det för vår förmåga att sköta politiken.

En demokrati som bygger upp lagliga skyddsvallar mot varje inbrytning av nykomlingar är en totalitär demokrati. Man försvarar 4-procentregeln

Ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.

med att demokratin skall ha rätt till självförsvar. Och ingen vill väl förneka den rätten, inte ens om den i ett akut utrikespolitiskt läge skulle ta sig uttryck i ett förbud mot samhällsomstörtande partier. Men om demokratin under ordinära förhållanden anser sig tvingad att inskränka både friheten och väljarnas rätt att bestämma exempelvis hur många partier de vill ha, då har vi förväxlat självförsvar med självmord. En fråga som rör själva grundtanken i hela vårt statsskick får inte lösas bara med hänsyn till ett visst partipolitiskt behov.

Herr talman! Jag måste erkänna att jag har befunnit mig i svår samvetsnöd. Det parti jag tillhör har — låt vara utan entusiasm — accepterat föreliggande kompromiss. Skall jag lojalt ansluta mig till partiets förra året fattade beslut? Eller skall jag, sedan jag nu framfört mina tankar, låta bli att ställa till vidare besvär och lägga ned min röst? Eller skall jag yrka avslag? Jag har kommit till det resultatet att jag inte är bunden av fjolårets beslut, eftersom jag då inte tillhörde riksdagen. Vidare är det min uppfattning att jag sitter här i kammaren för att delta i beslut i den ena eller andra riktningen och därför inte kan avstå från att rösta. Grundlagsförslaget har obestriddligen många förtjänster, övervägande förtjänster, men eftersom 4-procentsspärren är ett uttryck för demokratin tendenser att döda demokratin nödgas jag, herr talman, i enlighet med spelets regler nu yrka avslag på förslaget i dess helhet.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Då författningsfrågan behandlades vid fjolårets riksdag konstaterade jag i en reservation att den utformning förslaget fått led av så allvarliga brister att jag inte kunde biträda förslaget. Jag har fortfarande den uppfattningen att det inte uppfyller de krav som bör ställas på en reform av våra grundlagar. De närmare motiven för

2* — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 6*

min ståndpunkt utvecklade jag i fjolårets debatt, som jag ber att få hänvisa till. Nu är det inte möjligt att ändra detaljer i förslaget, och jag hemställer därför att det vilande grundlagsförslaget måtte förkastas såvitt gäller konstitutionsutskottets memorial nr 1.

I detta anförande instämde herr *Dockered* (cp).

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Redan under förra årets debatt här i kammaren i maj månad om den partiella författningsreformen hade vi från vårt partis sida tillfälle framföra våra synpunkter på den nu diskuterade spärregeln, som vi slutgiltigt skall fatta beslut om i dag. Vi ifrågasatte redan då det berättigade i att över huvud taget ha någon spärr. Vi hävdade att man överdriver faran för nya småpartier och det negativa som skulle ligga i att olika smärre opinioner skulle få bli representerade i riksdagen. Det måste vara ett naturligt demokratiskt önskemål att varje mera betydande meningsyttring i form av ett parti får komma till tals i riksdagen om det finns underlag härför, utan spärrar. Vi påpekade redan i fjol — och det framhölls också från annat håll här i kammaren — det oformliga i att ett parti, som uppnår låt oss säga 170 000 röster, inte skulle få någon representant i riksdagen, under det att ett parti som uppnår 175 000 röster skulle få 14 platser — detta givetvis förutsatt att gränsen för fyra procent låge just mellan dessa siffror.

Vi anser det vara en riktig princip att varje röst skall ha lika värde. I konsekvens härmed borde alla spärrar avskaffas. Vid omröstningen förra året stödde vi också den reservation som hade det lägsta procenttalet för spärren.

Jag vill härmed, herr talman, ha deklarerat, att denna synpunkt, som vi förde fram under frågans behandling i maj månad förra året, är giltig också

Ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.

i dag för vårt partis vidkommande. Utgången av höstens val har icke ändrat vår uppfattning.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Jag befinner mig i en rätt egendomlig situation. Mitt bedömande av det föreliggande vilande förslaget överensstämmer mycket långt med den mening som herr Larsson i Luttra tillkännagav, men jag skall ställa rakt motsatt yrkande, nämligen om bifall till det vilande grundlagsförslaget. Jag gör det därför att jag förra året gick med på en kompromiss. Har man gjort det, anser jag att man skall stå kvar vid sitt ställningstagande.

Det är egentligen allt vad jag behöver säga med anledning av det anförande herr Larsson i Luttra höll. Jag tycker inte det är behövligt att här avge någon allmän deklARATION, eftersom vi hade tillfälle förra året att från olika håll redovisa våra åsikter om den fråga som här föreligger.

Jag kan mycket väl förstå herr Wachtmeister. Han var inte med förra året, och han anser sig därför fri att ställa vilket yrkande han vill. När jag hörde hans anförande väntade jag mig att han bara skulle deklarerera sin ståndpunkt och låta det stanna vid detta, men det gjorde han ju inte.

Nu tror jag att det inte är alldeles ur vägen att tala om spärren i valsystemet också i dag. Herr Wachtmeister gick förvånande långt när han frågade, varför vi skall ha parlamentarism, om parlamentarismen är så dålig att den behöver sådana spärrar — jag hoppas att mitt referat är riktigt.

Ja, det är nu en gång så — det har sagts från alla håll under tidigare diskussioner här i kammaren och annorstädes — att vi nödvändigtvis behöver en spärr i valsystemet för att mota uppkomsten av småpartier. Herr Wachtmeister åberopade erfarenheter från utlandet och nämnde Weimarrepubliken. Jag skulle kunna tillägga Frankrike fö-

re de Gaulle och anföra ytterligare exempel på samma sak.

Vi måste ha en spärr i valsystemet som gör det litet svårare för småpartier att få mandat. Vi hade det i vårt gamla valsystem, som ju ligger till grund också för det nuvarande. Där var första divisorn 1,4. I det parti jag företräder tyckte vi att det var en alltför kraftig spärr, och vi var inte heller särskilt förtjusta över 4-procentspärren i det föreliggande vilande förslaget, men vi godkände den kompromissvis.

Vill man följa herr Wachtmeisters linje, vore det rejälare att förorda enmansvalkretsar. Jag skall ta upp den frågan i dag, eftersom den fortfarande tycks vara aktuell — den diskuterades bl. a. i TV i går kväll.

Ätminstone inom vårt parti vill vi inte ha enmansvalkretsar, eftersom det systemet ger en oerhörd överrepresentation för större partier och, vad än värre är, ger en i hög grad ojämn geografisk representation.

Som läget nu är skulle det i stora delar av norra Sverige bara väljas socialdemokrater till riksdagen, medan de övriga partierna inte skulle ha några möjligheter att bli representerade. I södra delen av landet skulle det väljas borgerliga representanter. Det är inte lämpligt för demokratin att någon vet att hans parti inte har någon som helst utsikt att få en representant i riksdagen från hans valkrets.

Det är sådana saker som har gjort att vi har gått ifrån tanken på enmansvalkretsar, även om ett sådant system skulle lösa herr Wachtmeisters problem. Vi vill ha proportionell representation, och då får vi finna oss i — det har alla varit överens om hittills — att ha en spärr. Vad diskussionen gäller är hur hård denna spärr skall vara. Det är en fråga som man inte kan ge något entydigt svar på. Man kan konstatera att vårt nuvarande valsystem inte bara har spärren 1,4 utan också — vad första kammaren beträffar — en mycket kraf-

Ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.

tig spärr inbyggd i själva valsättet. Det finns ingenting som säger att just 4 procent skulle vara en riktig siffra — det är, såsom jag sade, herr talman, en avvägningsfråga.

I detta sammanhang bör man också tänka på en rent teknisk sak. Så snart ett parti har kommit över 4 procent av rösterna får partiet plötsligt »fullt» antal mandat i riksdagen. Denna tekniska fråga behöver inte vålla några partiskiljaktigheter, men sådana tröskeeffekter är inte lämpliga. Jag har emellertid menat att vi inte bör bråka om den saken — det skall nog vara möjligt att för ett parti finna en mera mjuk övergång från noll mandat till proportionerlig riksdagsrepresentation, om man bara ger sig tid att fundera på saken.

Herr talman! Jag har känt ett behov av att framföra dessa synpunkter i dag. Jag yrkar bifall till det föreliggande förslaget.

Herr WACHTMEISTER (m) kort genmäle:

Herr talman! Först en liten detalj beträffande uttalet av mitt namn. Det uttalas Wachtmeister och icke »Wachtmajster». Släkten har varit svensk i 400 år, och jag tycker det estniska kunde vara glömt vid det här laget.

Herr Wahlund sade att han hoppades att referatet var riktigt, att parlamentarismen inte var mycket att ha, om man skulle behöva avliva demokratin för dess skull. Det är alldeles riktigt; det är precis vad jag menade.

Herr Wahlund sade också att vi skulle kunna hamna i det läget, att en mängd småpartier skulle göra det omöjligt för demokratin att fungera. Är det så säkert? Om vi gav oss in på en riktig författningsreform och inte bara en mera organisationsteknisk rationaliseringsåtgärd, som detta författningsförslag innebär, om vi t. ex. finge en folkvald statsminister — skulle det inte bra mycket mer harmoniera med hela vår regeringsform än vad parlamentarismen

gör? Det vore ju en faktisk förändring. I Washington löser man regeringsproblemet, om jag inte är alldeles fel underrättad, genom att folket får välja både representation och regeringschef, och Förenta staterna är ju världens äldsta fungerande demokrati.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det kan ju inte komma i fråga att jag ger mig in på de mycket vittsyftande tankar som herr Wachtmeister redovisade.

Mitt ärende här i talarstolen är endast att be om tillgift för min germanisering av hans namn.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Som de ärade kammarledamöterna nog har upptäckt har det icke varit möjligt för konstitutionsutskottet att i samband med framläggande av det föreliggande memorialet ta upp en ny sakdiskussion om frågan, utan memorialet framläggs helt i enlighet med det förslag som godkändes av kammaren 1968. Det är kanhända förklaringen till att vi nu kan se konstitutionsutskottets vice ordförande uppträda och framlägga annat yrkande utan att det föreligger någon skriftlig reservation i utskottet. Han är i sin fulla rätt att göra det.

Jag vill emellertid inför de nyvalda ledamöterna i kammaren ha sagt att vi under ganska lång tid haft en mycket ingående diskussion omkring dessa frågor. Kammarens ställningstagande i fjol har ju sedan förts ut i valrörelsen. Men det skall medges att någon omfattande diskussion på denna punkt har det icke varit, såvitt jag kan bedöma, och jag skulle också vilja säga att i långa stycken har debatten i kammaren förts över folkets huvuden. Av den anledningen har jag tillsammans med några kammarledamöter väckt en motion om att vi, när vi nu stadfäster det föreliggande förslaget, också skall gå ut och informera väljarna

Ändringar i grundlagarna, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m.

om innehållet i de ändrade grundlagarna.

Herr Wachtmeister tog upp en diskussion om den s. k. 4-procentspärregeln i det föreliggande förslaget. Herr Wahlund har svarat honom hur frågan ligger till. Regeln är närmast att betrakta som en kompromiss mellan partierna. Det har inte varit socialdemokratin som har fört fram tanken på just 4 procent, utan vi hade från början tänkt oss en lägre procentregel. Jag skall inte nu gå in på den saken, eftersom en kompromiss har träffats mellan partierna. Den står vi givetvis fast vid. Jag vill tillägga att frågan om spärregeln inte kan få bli den som välter hela författningsändringen. Tekniskt ligger det så till att förslaget är att se som en enhet. Det går inte att bryta ut en enskild detalj i detta sammanhang.

Fru Ryding har den uppfattningen att höstens val inte har ändrat någonting i detta avseende. Det yttrandet skall jag inte närmare kommentera. Var och en av ledamöterna i kammaren har anledning att själv dra sina slutsatser om detta uttalande.

Herr talman! Med hänvisning till vad utskottet har sagt i det föreliggande memorialet, där utskottet hänvisar till betänkandet nr 20 och propositionerna nr 27 och 92 till 1968 års riksdag, hemställer jag om att grundlagsändringsförslaget antas av kammaren.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Vi skall nu fatta det definitiva beslutet om att fördjupa folkstyrelsen i Sverige mer än vad riksdagen har gjort någon gång sedan det demokratiska genombrottet för 50 år sedan. Enkammarssystem. Direkta val. Hela riksdagen utses i ett enda val. Det är reformer som vi liberaler har arbetat intensivt för under många år och gläder oss mycket åt.

Men priset blev den gemensamma valdagen, som regeringspartiet krävde för att gå med på en ny författning. Jag

har hela tiden motarbetat den gemensamma valdagen och röstade mot *den delen* av författningspaketet i riksdagen förra året.

Men vad vi nu har att göra är, som redan framhållits, att säga ja eller nej till reformen i dess helhet. Nu finns det alltså ingen möjlighet att skilja ut de delar man gillar — enkammarssystemet, direkt val, det förbättrade valsättet — från det som innebär en försämring. I det läget finns det, enligt min mening, bara en sak att göra: nämligen att godta det författningsmemorial som ligger på riksdagens bord.

Det innebär på intet sätt att arbetet på en fördjupad kommunal demokrati upphör eller mattas. Tvärtom tror jag att det nu gäller att intensifiera debatten om hur vi på 1970-talet skall kunna minska avståndet mellan väljare och valda ute i kommunerna. Med den gemensamma valdagen kommer rikspolitiken ännu mera än hittills att dominera och dränka de kommunalpolitiska inslagen. Men jag undrar om det systemet kommer att accepteras när det fått verka under ett par val. Jag tror att en allt starkare opinion inom *alla* partier kommer att hoppas på en förändring längre fram.

Det som ägt rum i samhällsdebatten under det senaste året är talande nog. Diskussionen om samhällsplaneringens villkor, om människornas inflytande över sin lokala miljö och om kontakterna mellan styrande och styrda har varit stimulerande på många sätt. Den debatten visar också hur långt ifrån framtidens krav som den gemensamma valdagen befinner sig.

Men det gäller alltså framtiden. Nu har vi att säga ja eller nej till det vilande grundlagsförslaget som helhet. Jag har inget yrkande utöver det som framförts av konstitutionsutskottets företrädare.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag har vid den tidigare

Grundlagsändring, avseende upphävande av postmedlens egenskap av bevillning

behandlingen av frågan framfört mina starka betänkligheter gentemot det nu vilande grundlagsförslaget och skälet har för mig liksom, såvitt jag förstår, även för många av mina kolleger i kammaren varit den berättigade oron för den kommunala demokratin och som herr Ahlmark också berörde. Många har försökt övertyga mig om att min oro är obefogad. Man säger att den kommunala demokratin inte kommer att försämrans men härvid bör observeras att, såvitt jag vet, ingen velat påstå att den kommer att förbättras — och det är ändå det vi skall eftersträva.

Jag tror att så gott som alla står litet undrande, litet tveksamma och ödmjuka inför utvecklingen på den kommunala demokratis område. Kanske ligger det trots allt något positivt häri eftersom frågan säkerligen kommer att följas noggrant. Jag hoppas också att det delbeslut som fattades förra året om att pröva olika åtgärder för att förbättra den kommunala demokratin kommer att omsättas i handling.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på antagande av det genom utskottets berörda memorial anmälda grundlagsändringsförslaget, dels ock på förkastande av detsamma; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wachtmeister begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren antager det genom konstitutionsutskottets memorial nr 1 anmälda förslaget till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, innebärande övergång till enkammarriksdag m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren förkastat ifrågavarande förslag.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wachtmeister begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 169 ja och 5 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså antagit förevärande förslag till grundlagsändringar.

§ 7

Grundlagsändring, avseende upphävande av postmedlens egenskap av bevillning

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 2, med uppgift på ett vilande förslag till grundlagsändring, avseende upphävande av postmedlens egenskap av bevillning, samt utlåtande i anledning av motioner i detta ämne vid denna riksdag.

Vid 1968 års riksdag antogs som vilande ett förslag till ändrad lydelse av 60 § regeringsformen, enligt vilket postmedlens egenskap av bevillning skulle upphävas. Detta förslag anmäldes nu av utskottet för riksdagen.

Under den allmänna motionstiden vid årets riksdag väcktes ett par likalydande motioner, I: 252 av herrar *Schött* och *Brundin* samt II: 289 av herr *Magnusson* i Borås m. fl., vari hemställdes,

»att riksdagen — i avbidan på förslag från grundlagberedningen — måtte besluta att icke antaga det vilande grundlagsförslaget om ändrad lydelse av § 60 regeringsformen angående överfö-

Grundlagsändring, avseende upphävande av postmedlens egenskap av bevillning
 rande från riksdagen till Kungl. Maj:t av beslut om postmedel». Motionerna hade av kamrarna hänvisats till konstitutionsutskottet.

Utskottet

1. anmälde det vilande förslag till ändring av 60 § regeringsformen, som framginge av bilaga till utskottets betänkande;

2. hemställde att motionerna I: 252 och II: 289 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vad utskottet anmält och hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! I detta ärende har det väckts två likalydande motioner, I: 252 och II: 289, med hemställan »att riksdagen — i avbidan på förslag från grundlagberedningen — måtte besluta att icke antaga det vilande grundlagsförslaget om ändrad lydelse av § 60 regeringsformen angående överförande från riksdagen till Kungl. Maj:t av beslut om postmedel».

Konstitutionsutskottet skriver emellertid att det inte behövs något yttrande i frågan. Över huvud taget behövs det inte vidtagas någon särskild åtgärd; riksdagen har endast att antingen anta eller förkasta förslaget. Enligt praxis finns det dock möjlighet till en annan lösning, nämligen att uppskjuta prövningen. Så har gjorts vid ett tidigare tillfälle. Det är angeläget att postmedlen också i framtiden kommer att räknas in bland bevillningarna. Posten är ett monopolföretag som saknar konkurrens, och den enda prövning som förekommer över huvud taget är riksdagens prövning.

Herr talman! Under återopande av vad som anförts i motionerna I: 252 och II: 289 yrkar jag i första hand, att riksdagen för sin del ville besluta att uppskjuta den slutliga prövningen av det vilande grundlagsändringsförslaget till 1970 års riksdag, samt i andra hand,

om det första yrkandet ej bifalles, att det vilande grundlagsändringsförslaget måtte förkastas.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag kan inte gå in i någon diskussion i detta ärende. Jag vill hemställa att kammarens ledamöter måtte besluta om avslag på uppskovsyrkandet och i stället antaga det vilande grundlagsändringsförslaget.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav till en början propositioner på bifall till eller avslag å det under överläggningen framställda yrkandet att riksdagen för sin del ville besluta uppskjuta den slutliga prövningen av det genom utskottets berörda memorial anmälda grundlagsändringsförslaget till 1970 års riksdag; och avslog kammaren yrkandet i fråga.

Härefter gav herr talmannen propositioner dels på antagande av grundlagsändringsförslaget, dels ock på förkastande av detsamma; och antog kammaren förevarande förslag till grundlagsändring.

§ 8

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 3, med uppgift på vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna, avseende ändrad lydelse av dels § 62 regeringsformen och § 71 riksdagsordningen (riksdagens löne delegations befogenhet), dels § 42 regeringsformen (regler om expeditioners undertecknande i vissa fall), dels ock §§ 96, 97 och 98 regeringsformen och § 68 riksdagsordningen (ombudsmännens ställföreträdare).

Herr talmannen gav särskilda propositioner beträffande vart och ett av de tre i utskottets memorial intagna för-

Granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning

slagen, nämligen dels på antagande av förslagen, dels ock på förkastande av desamma; och antog kammaren förevärande förslag till ändringar i grundlagarna.

§ 9

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 för kungl. hov- och slottsstaterna.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom civildepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6

Lades till handlingarna.

§ 11

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1969/70 till oförutsedda utgifter,

nr 15, i anledning av vissa i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor,

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1969/70 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster,

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens all-

männa fastighetsfond för budgetåret 1969/70, och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1969/70.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12

Föredrogs vart efter annat och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse, och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

§ 13

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 3, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets utlåtande nr 4, angående verkställd granskning av riksdagens löne delegations verksamhet under år 1968.

§ 15

Granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av verkställd granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning.

Sedan utskottets anmälan föredragits anförde

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! En helt ny struktur på

Granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning

JO-institutionen gäller som bekant från den 27 mars förra året, då riksdagen valde tre justitieombudsmän i stället för som hittills en justitieombudsman och en militieombudsman. Det är uppenbart att den nya organisationen måste få litet tid på sig för att man skall kunna bedöma resultatet av den sålunda genomförda reformen av JO-institutionen.

Vi är inte utan fog stolta över denna institutions existens, och den har ju fått efterföljare i andra länder; JO-idén har blivit exportartikel, ett förhållande som bl. a. tar sig uttryck i att årets JO-beskrivelse försetts med en sammanfattning på engelska språket.

Ändå, herr talman, är det väl i och för sig inte anledning att känna tillfredsställelse över att denna institution, som erbjuder en extraordinär väg att vid sidan om vanliga klagovägar få ett ärende rättsligt granskat, växer och måste utbyggas genom att ett ökat antal ärenden kommit under JO:s prövning. De nya ärendena under 1968 var 2 120, en ökning jämfört med motsvarande tal för JO- och MO-ämbetena 1967 med 10 procent. Denna ökning kommenteras med den uppgiften att enskilda personer i starkt ökad utsträckning begärt JO:s granskning på grund av innehållet i tidningsartiklar, som åberopats av anmälarna. En smula oroväckande får det nog anses vara att antalet initiativärenden nedgått med 314 jämfört med 1967 och att en av förklaringarna till detta förhållande är att militära myndigheter inspekterats i mera begränsad utsträckning än under MO-ämbetets tid, en ordning som dock överensstämmer med riktlinjerna för den nya organisationen.

Jag måste, herr talman, nog för min del beklaga om detta skulle vara huvudförklaringen till initiativärendenas minskning, eftersom försvaret är den minst demokratiskt präglade delen av den statliga verksamheten och behovet av fortlöpande JO-verksamhet inriktad på denna del därför kanske är större än vad beträffar den civila stats- och kom-

munalförvaltningen. Jag kan givetvis inte fälla något generellt omdöme på den här punkten och vill inte alls ställa försvaret i något slags särställning utan bara med detta fästa uppmärksamheten på nedgången av de så kallade initiativärendena.

I övrigt, herr talman, är det frapperande hur många JO-ärenden som anhängiggörs och hur få av dessa som anses så berättigade såsom klagomål betraktade att de leder till egentliga åtgärder av JO. En del går bort genom att de överlämnas till vederbörande, av den klagande inte utnyttjade klagoinstansen. Under 1968 skedde detta i 76 fall. Men av totalt över 2 000 avgjorda klagörenden ledde bara 224 till viss kritik från JO:s sida, sju till åtal eller åtgärder i disciplinär ordning och fyra till framställningar till Kungl. Maj:t.

Man kan ju spekulera över orsakerna till båda förhållandena, alltså den stigande klagomålsfrekvensen å ena sidan och den stora andelen av klagörenden som inte föranlett åtgärder å den andra. Man har sagt att klagörendenas ökning skulle bero utom på förvaltningens starka tillväxt på försämrad kvalitet på arbetet inom myndigheterna och bland tjänstemännen. Detta motsäges emellertid kraftigt av att den avgjort större delen av klagörendena är sådana att de av olika anledningar bedömes som obefogade eller i vart fall avvisas, må vara i en del fall på formella grunder.

Av initiativärendena är det en större andel som leder till någon form av kritik från JO; detta gäller något mera än hälften av samtliga 472 under år 1968 avgjorda ärenden av denna typ. Jag ber att få hänvisa till tablåer på s. 6 och 7 i utskottsutlåtandet. Intet av initiativärendena ledde dock till åtal.

Om man av dessa förhållanden kan dra slutsatsen att vi har en förnämlig och pliktrogen stab av tjänstemän i offentlig tjänst och myndigheter som fungerar tillfredsställande — jag tror

Meddelande ang. plenum onsdagen den 19 februari — Meddelande ang. inställande av information om automatisk databehandling

verkligen att det på det hela taget förhåller sig så — vad är då orsaken till klagöärendenas ökade antal, utom förvaltningsapparatusens tillväxt och den ökade mängden av ärenden som passerar genom denna apparat? Kan bristande tillfredsställelse med förhållandena i det nuvarande samhället hos vissa grupper inverka? Beror det kanske på svårigheter att finna de normala vägar för besvärärendens handläggning? Är detta i så fall belägg för brister i samhällsinformationen, otillräcklig rättshjälp eller liknande förhållanden? Jag har bara ställt frågor utan att ge till känna någon egen mening.

Jag skulle gärna se att någon sociologi- eller socialpsykologidoktorand sattes att plöja igenom det material, som finns samlat bakom JO- och MO-berättelserna för att ge oss en bild av orsaksfaktorerna bakom hänvändelserna till denna svenska folkets klagomur, som numera är gemensam för både civila och militära mål eller ärenden och som väcker allt större intresse världen över. En sammanställande orsaksanalys av antytt slag skulle givetvis inte vara ett mål i sig utan möjligen kunna ge oss ett bidrag till lösningen av frågan om hur vi skall kunna bygga upp ett bättre samhälle med mindre behov av, såsom jag uppfattar det, extraordinära former för kontroll av dess funktioner.

Till sist, herr talman, vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att JO riktat uppmärksamheten på de svåra avigsidorna av den av i och för sig respektabla besparingsskäl igångsatta försöksverksamheten med samtransport av personer som skall överföras till fångvårdsanstalt, ungdomsvårdsskola, allmän nykterhetsvårdsanstalt, allmänt häkte eller polisarrest. Verksamheten har initierats av den sittande förpassningsutredningen. Det av JO genom skrivelse till Kungl. Maj:t påtalade fallet gällde en transport av en alkoholmissbrukare. Jag vill gärna i kammarens protokoll läsa in ett kortare avsnitt av JO:s skrivelse:

»Det är ju utan vidare klart att den påtalade transporten skett på ett sätt som är helt oförenligt med de humanitära principer som vi brukar hävda här i landet. Men även om transporten helt visst kunnat och bort planeras och utföras under större hänsynstagande till vad som är ändamålsenligt ur nykterhetsvårdssynpunkt, är det dock vid samtransporter svårt att undvika att låta även nykterhetsvårdsklientelet vid nödvändiga uppehåll i resa förvaras inlåsta i fångvårdsanstalt och att övernatta i häkte.»

Jag kan för min del inte finna att denna ordning är tillfredsställande.

Kungl. Maj:t har för beaktande överlämnat JO:s skrivelse till förpassningsutredningen som jag hoppas snart skall slutföra sitt arbete, d. v. s. tidigare än vad som anges i riksdagsberättelsen där det står att utredningen kan beräknas vara avslutad under 1969 — en som vi vet ofta använd formulering som vanligen innebär att utredningen pågår under hela det angivna året.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utlåtandet lades till handlingarna.

§ 16**Meddelande ang. plenum onsdagen den 19 februari**

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens arbetsplenum onsdagen den 19 februari, som i den preliminära planen utsatts till kl. 10.00 eller 14.00, kommer att börja kl. 14.00.

§ 17**Meddelande ang. inställande av information om automatisk databehandling**

Herr TALMANNEN yttrade:

Den information om automatisk da-

tabehandling, som enligt tidigare meddelanden skulle äga rum i dag kl. 14.00, måste inställas med hänsyn till att överdirektör Åke Pernelid, statskontoret, som skulle vara huvudföredragande, på grund av flyghinder inte hunnit återkomma från Amerika.

§ 18

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens förordnanden:

nr 50, för herr Lars Thorsten Larsson att vara ledamot i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor;

nr 51, för herr Eskil Göran Daniel Tistad att vara ledamot i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor;

nr 52, för herr John Erik Eriksson att vara styrelsesuppleant i riksdagens förvaltningskontor; och

nr 53, för herr Stig Kjell Olof (Ola) Ullsten att vara styrelsesuppleant i riksdagens förvaltningskontor.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 54, till Konungen angående val av en suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond;

dels ock riksdagens förordnande, nr 55, för Kurt Allan Ingemar Mundebo att vara suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

Slutligen anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 56, till Konungen i anledning av vilande förslag till grundlagsändringar.

§ 19

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

fru *Marklund* (vpk), till herr statsrådet och chefen för industridepartementet angående direktiven för utredningen om företagsdemokrati i de statliga aktiebolagen, och

herr *Wikner* (s), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående domänverkets jaktarrenden.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 11.29.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 13 februari

Kl. 15.30

§ 1

Svar på fråga ang. beviljandet av inresetillstånd till annat land för svensk korrespondent

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Ahlmark har till mig ställt frågan om den svenska regeringens uppfattning om Sovjetunionens vägran att bevilja ackreditering och inresetillstånd till Sveriges Radios korrespondent i Moskva.

Samma dag som den sovjetiska ambassaden i Stockholm underrättat Sveriges Radio om att dr Björn Ahlander inte kunde ackrediteras som korrespondent i Moskva och att hans sovjetiska visum annullerats, uppkallades den sovjetiske pressattachén i Stockholm till utrikesdepartementet. Vi uttryckte förvåning över beslutet och framförde önskemål om omprövning.

Vi har nu fått svar på denna framställning. På sovjetisk sida framhålles att man, när man vägrade Ahlander ackreditering, tagit hänsyn till den kritik, som riktats mot honom i Sverige, men att man varit beredd att diskutera annan kandidat. Vid denna bedömning utgick man från strävandet att säkra maximal objektivitet i informationen, heter det. Samtidigt anser man inte att denna fråga är värd att förvandlas till en tvistefråga eller ett politiskt problem. Därför är man i Moskva beredd att tillmötesgå det svenska önskemålet om dr Ahlanders ackreditering i Moskva — om detta motsvarar uppgiften att bedriva objektiv information till svensk

allmänhet om politiska och andra förhållanden i Sovjetunionen, sägs det i det ryska svaret.

Sveriges Radio har fått del av det sovjetiska meddelandet. Det är givetvis Sveriges Radios sak att bedöma dess innebörd och att ordna korrespondentfrågan i Moskva.

Vidare anförde

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för det mycket glädjande svaret på min fråga.

Det verkar alltså som om Björn Ahlander nu beviljas inresetillstånd och ackreditering som Sveriges Radios korrespondent i Moskva. Jag är mycket nöjd över att så är förhållandet. Samtidigt utgår jag från att Björn Ahlander får tillfälle att verka i Sovjet med samma grad av frihet som andra korrespondenter där.

Det är klart att den här affären har en ideologisk aspekt som inte är oviktig. I Sverige betraktar vi det som självklart att ha fria tidningar och fri nyhetsförmedling. Det är inte regeringens sak att bestämma vilka journalister som skall få skriva om svenska förhållanden. Det är pressen, radion, TV och andra massmedia som själva avgör det. Den principen gäller både svenska och utländska journalister. Vi avvisar inte tidningsmän från andra länder därför att vi vet eller misstänker att de kommer att skriva kritiskt om oss.

Så fungerar en demokrati. Den är öppen för iakttagare, som sedan kan rapportera fritt vad de sett och hört. I länder som inte är demokratier förhåller

Svar på fråga ang. förflyttning av civil verkstadspersonal

det sig på annat sätt. I den egna pressen är ofta kritiska artiklar förbjudna. Fri nyhetsförmedling är omöjlig eller åtminstone farlig att bedriva.

Men när ett sådant land vill påverka valet av journalister från *andra* länder försöker man i praktiken att dirigera nyhetsflödet också utanför den egna nationen. Och naturligtvis måste vi reagera — vilket land det än gäller — mot försök att välja och vraka de korrespondenter som Sverige sänder ut för att rapportera till den svenska allmänheten.

Därför är det glädjande att Sveriges Radio nu tycks kunna sända den person till Moskva som man utsett till korrespondent där. I internationalismens tid är det viktigt att inte i onödan hindra kontakter över nationsgränserna eller försvåra informationer länderna emellan. Då är det viktigt att nyhetsförmedlingen underlättas också mellan stater som har olika ideologisk inriktning.

Därför hoppas många av oss på utvecklade kontakter med Sovjetunionen på olika plan. Jag är glad över att utrikesministerns svar på min fråga avslöjar att Sveriges Radios del av den svenska nyhetsförmedlingen från Sovjetunionen inte tycks vara så försvårad som det under ett par veckor har verkat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. förflyttning av civil verkstadspersonal

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Enskog har frågat mig om jag anser att det är förenligt med god personalvård att civil verkstadspersonal, som enligt tidigare överenskommelse skulle vid en angiven tidpunkt förflyttas till viss ort, en knapp

månad före denna tidpunkt får besked om att avdelningen skall förflyttas till en helt annan ort.

Mitt svar är nej.

Vidare anförde:

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret och särskilt för att försvarsministern svarat nej.

Jag förmodar att statsrådet förstått att anledningen till att jag ställt min fråga är de omflyttningar som förestår vid de centrala flygverkstäderna i landet och främst då vid verkstaden i Västerås, som skall avvecklas under tiden 1970—1971 enligt fjolårets riksdagsbeslut. Nu är det ju meningen att avvecklingen skall gå litet snabbare för att den nya verkstad för verktyg och verktygsmaskiner, som skall inrättas, inte skall bli försenad.

I december 1968 informerade statssekreteraren i försvarsdepartementet CVV:s tjänstemän om att fortsatt arbete hade ordnats för 670 av totalt 710 anställda; ungefär hälften av dem hade erbjudits arbete vid Arboga- och Malmsslättsverkstäderna. Vid ett företagsnämndssammanträde i Västerås för en dryg vecka sedan — den 4 februari — som var gemensamt för nämnderna i Malmslätt och Västerås informerades om att en filial till verkstaden i Arboga skulle inrättas i Östersund från den 1 maj 1969. En avdelning vars verksamhet för närvarande bedrivs i Västerås och som enligt i december lämnade uppgifter skulle flyttas till Malmslätt skall enligt de nya planerna flyttas till Östersund. Det finns personal som gjort upp om att flytta till Malmslätt den 1 mars men som enligt de nya signalerna skall till Östersund. Sådant skapar oro — det är ovissheten som plågar personalen. Och det är inte att undra på att stämningen bland de anställda inte är bra när de inte kan lita på givna besked.

Nog borde man väl i december ha ve-

Svar på fråga ang. publiceringen av lagsökningsansökning

tat att det skulle startas en filial till Arbogaverkstaden i Östersund några månader senare. Planläggningen synes lämna mycket övrigt att önska.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Några missuppfattningar tror jag ligger bakom herr Enskogs bedömning av vad som har skett.

Försvarets fabriksverk har mycket föredömligt hela tiden försökt hålla personalen vid den centrala underhållsverkstaden i Västerås, som enligt riksdagens beslut skall avvecklas, underrättad om planeringen för avvecklingen. Det är riktigt att man enligt de preliminära planer som förelåg i december avsåg att markelektrogruppen skulle flyttas till Malmslätt. Undan för undan har man emellertid svängt om. Några definitiva besked har icke lämnats vid sammanträden där det redogjorts för planerna.

Vad som nu hänt är att man givit företagsnämnderna möjligheter att före den 1 mars, tror jag det är, säga sin mening om de dispositioner som föreligger. Och jag har talat med fabriksverket som förklarar att — vilket också meddelats personalen — mycket stor hänsyn liksom tidigare kommer att tas till olika önskemål beträffande tidpunkter för förflyttning o. s. v. Enligt min mening är fabriksverket värt ett erkännande för att verket på detta sätt samverkar direkt med sin personal.

Det kan inte gärna finnas någon vid verkstaden i Västerås som har blivit ålagd att flytta till Malmslätt. Ingen har fått något definitivt besked. Det förefaller mig nästan omöjligt att någon på grundval av de besked om planeringsläget, som gavs i december, skulle ha kunnat gå åstad och hyra bostad i Linköping. Jag har i varje fall inte kunnat få uppgifter hos fabriksverket om att någonting sådant har förekommit; jag har sett det i tidningarna, men därför behöver det inte vara sant.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Försvarsministern säger nu att det endast är förslag som har lagts fram och som skall diskuteras med personalen. Jag har emellertid fått det intrycket att vad som yttrades vid företagsnämndssammanträdet inte uppfattades som ett förslag utan som ett besked: Nu skulle det flyttas till Östersund. Det hade väl också varit rätta tidpunkten att göra läget klart för personalen vid detta tillfälle i företagsnämnden.

Beskedet på denna punkt i dag gör inte saken bättre. Ovissheten kvarstår, och de anställda vet nu ännu mindre än tidigare. Det är klara besked som bör ges för att personalen verkligen skall veta vad den har att rätta sig efter.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Personalen är fullt medveten om att den har fått denna chans att yttra sig och dessutom om att beslut icke är fattat utan skall fattas först sedan personalen har givit sin mening till känna.

Denna markelektrobyrå, som skulle ha flyttat till Malmslätt om två månader, kommer inte att flyttas från Västerås under detta år, någonting som jag tror att personalen redan vet men som den får besked om i mars. Däremot är andra flyttningar aktuella.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag tackar för dessa kompletterande upplysningar. Den personal jag har talat med har emellertid inte fått detta intryck, och därför vore det bra om det hela klarades ut.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. publiceringen av lagsökningsansökning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Svar på fråga ang. publiceringen av lagsökningsansökning

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig, om jag anser att åtgärder bör vidtas i syfte att garantera att lagsökningsansökan inte publiceras innan domstolen har avgjort målet.

I januari 1966 besvarade jag i denna kammare en fråga av i princip samma innebörd. Jag har fortfarande den uppfattning som jag då gav uttryck för. Svaret på frågan är därför nej.

Vidare anförde:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga. I denna har jag tagit upp frågan om åtgärder beträffande publicering av lagsökningsansökan; det kan ibland vara ovisst om sådan bör publiceras. I detta sammanhang skall dock fordran vara förfallen till betalning, åtminstone formellt, och jag kan på den punkten i viss mån förstå justitieministern.

Vad som är ännu värre är publicering av ansökan om betalningsföreläggande. Med stöd av lagsökningslagen kan ansökan om betalningsföreläggande inges mot vilken person som helst. Kravet kan dessutom vara hur ogrundat som helst; domstolen prövar inte riktigheten av kravet för att ansökan skall upptas till behandling. Vem som helst kan alltså inge ansökan om betalningsföreläggande utan att kravets riktighet är styrkt.

Då vissa kreditupplysningsbyråer genom sina tidningar publicerar dessa ansökningar kan en person, som vid närmare prövning kanske inte alls häftar i någon skuld, utpekas och råka i dålig dager dels inför den han säljer till eller köper av, dels inför allmänheten. Sådan publicering kan bli till stor nackdel för honom både rent personligt och i hans verksamhet — och detta trots att han inte har begått något som helst fel.

Enligt min mening kan detta inte vara riktigt, och ett ingripande borde där-

för vara befogat. Jag vill därför gärna fråga justitieministern hur han ser på detta spörsmål.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Ansökningshandlingarna i mål om lagsökning och betalningsföreläggande är offentliga, och det kan enligt min mening inte komma i fråga att man beträffande dessa handlingar skulle göra undantag från den viktiga offentlighetsprincip som vi har i vår processrätt. Enligt tryckfrihetsförordningen står det envar fritt att i tryckt skrift offentliggöra allmänna handlingar som inte enligt särskild föreskrift skall hållas hemliga.

I och för sig finns naturligtvis möjligheten att kriminalisera *publicering* av innehållet i ansökningar i mål om lagsökning och betalningsföreläggande. Men några större olägenheter anser jag inte har uppkommit av sådan publicering. De som tar del av de publikationer det här är fråga om känner säkerligen mycket väl till skillnaden mellan en ansökan i målet och ett domstolsavgörande. De olägenheter som kan uppstå får vägas mot olägenheten av att kriminalisera publiceringen och därmed begränsa yttrandefriheten.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Justitieministern säger att en publicering inte torde medföra några större olägenheter. Men det är väl ändå så, herr justitieminister, att vi på olika sätt vill skydda människorna mot misstankar för något som kommer dem att framstå i dålig dager. Om man skulle utsätta justitieministern eller mig för sådana misstankar, skulle vi då anse det vara riktigt?

Bör vi därför inte försöka åstadkomma en förändring på detta område? Även om de människor som brukar läsa ifrågarvarande publikationer känner till skillnaden mellan en ansökan och en dom har dock många inte klart för

sig denna skillnad. En person som förbereder en affär och genom en sådan här publicering får sin ekonomiska ställning misstänkliggjord kan därför skadas allvarligt i sin verksamhet.

En expert borde få klarlägga förutläggningarna att åstadkomma mer tillfredsställande förhållanden. Skulle det exempelvis inte vara möjligt att hemligstämpla ansökningshandlingarna?

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Skulle man lagstifta i den riktning som herr Jonasson begär måste man gå ytterligare ett steg. Varför då inte hemligstämpla eller kriminalisera publiceringen av stämningsansökningar av vad slag det vara må?

Jag tror inte att det exempel som herr Jonasson tog var så väl valt. De som läser dessa publikationer vet säkerligen att både herr Jonasson och jag sköter vår ekonomi, och de förstår därför att det har skett ett misstag eller en »förfalskning» om våra namn skulle återfinnas där.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. vaccinberedskapen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Fränkel har ställt en fråga rörande vaccinberedskapen mot »Hongkonginfluensan».

Den s. k. Hongkonginfluensan är i allmänhet godartad. Den kan dock vara farlig för personer med hjärt- och kärlsjukdomar, vissa ämnesomsättnings-sjukdomar, vissa lungsjukdomar och en del andra kraftnedsättande åkommor. Det första kända fallet i Sverige inträffade den 3 november 1968. I november och december smittades i bl. a.

Göteborg och Falun ett fåtal personer. Först under januari månad i år fick epidemin en större utbredning.

Influensan, som orsakas av ett virus, kan i viss utsträckning förebyggas med vaccination. Vaccinet framställs på hönsägg, som ympas med virusstammen sedan denna isolerats. Härefter sker avdödning, rening, styrkekontroller m. m. Det tar två å tre månader att framställa vaccinet. Det är hållbart i ungefär ett år.

Statens bakteriologiska laboratorium har för närvarande kapacitet för framställning av cirka 200 000 doser influensavaccin per år. Vid månadsskiftet augusti—september 1968 fick SBL den aktuella virusstammen. Den första satsen var färdig för distribution den 22 november. Hittills har drygt 100 000 doser tillverkats. Från slutet av januari har vaccin kunnat importeras från USA. Cirka 1,1 miljon doser vaccin har härefter importerats och distribuerats.

Någon allmän vaccinering har inte anbefallts av socialstyrelsen. De framställda doserna prioriterades för två grupper, nämligen personer med medicinska indikationer samt sjukvårdspersonal av vissa kategorier.

Vidare anförde:

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det långa och utförliga svar jag fått på min fråga. Jag är ändå inte riktigt nöjd med utformningen av vaccinberedskapen. Redan i juni läste jag i pressen att Hongkonginfluensan väntades till Sverige. I svaret anføres att det första kända fallet inträffade den 3 november 1968 och att den första satsen av influensavaccin var färdig för distribution den 22 november. Jag tycker för min del att man kunde ha startat tillverkningen tidigare, så att man verkligen hade varit beredd när epidemin kom.

Svar på fråga ang. socialnämndernas ansvar för handikappvård och uppsökande verksamhet

Det heter vidare i socialministerns svar att vaccindoserna prioriterades för två grupper, nämligen personer med medicinska indikationer samt sjukvårdspersonal av vissa kategorier. Jag kan inte finna någon anledning till att man skulle vara tvungen att prioritera några grupper annat än om det vaccin man hade inte räckte till.

Jag vet att det på västkusten — i Göteborg och i hela Bohuslän och Halland — rått mycket missnöje med det sätt på vilket vaccinet kommit läkarna till handa och med den dåliga distributionen. Vi ser i tidningarna dagligen uppgifter om att Hongkonginfluensan förorsakat industrin miljonförluster. Det hade mot denna bakgrund varit lämpligt att tidigt sätta in profylaktiska åtgärder för att undvika den epidemi vi nu har. Det är ett faktum att sedan socialstyrelsen hade skickat ut sitt cirkulär till samtliga läkare i riket med en rekommendation om vaccinering kunde man inte i Göteborg och på västkusten i övrigt få ut något vaccin ens till de prioriterade grupperna förrän efter tio dagar. Eftersom det dröjer tio dagar innan en vaccinerad person blir immun, hade alltså närmare tre veckor hunnit förflyta innan någon kunde garanteras ett skydd.

Man må ha vilken uppfattning man vill om värdet av vaccineringen i fråga. Har vi en tillverkning av varan i statlig regi, anser jag dock att medborgarna har rättighet att fordra att den finns tillgänglig både i rätt mängd och vid den tidpunkt när den verkligen behövs.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill säga till fru Fränkel att vaccin av detta slag inte fanns färdigställt någonstans i världen tidigare än här i Sverige. Enligt tillgängliga rapporter har försörjningen med inhemskt vaccin varit bättre i Sve-

rige än i andra länder med undantag för Amerika.

Vad sedan gäller frågan om vaccineringens omfattning har jag i mitt svar klart angivit att den är beroende av en medicinsk bedömning, och socialstyrelsen har inte bedömt influensan vara av den karaktären att man behövt anbefalla en allmän vaccinering.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Då kan det hända att tidningarna i det fallet har lämnat felaktiga uppgifter. Där har det nämligen stått att både i Amerika och i Ryssland har man genomfört en allmän vaccinering av människor på ett mycket tidigt stadium.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag tror att man i fråga om denna medicinska bedömning kan lita mer på socialstyrelsen än på vissa uppgifter som stått att läsa i en del tidningar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. socialnämndernas ansvar för handikappvård och uppsökande verksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Mundebo har frågat mig vilka erfarenheter som gjorts beträffande den uppsökande verksamhet som socialnämnderna fått i uppgift att bedriva enligt förra årets tillägg till socialhjälpslagen och vilka råd och anvisningar nämnderna har fått i detta sammanhang.

Vid 1968 års vårriksdag antogs en lag om ändrad lydelse av 1 och 6 pa-

Svar på fråga ang. socialnämndernas ansvar för handikappvård och uppsökande verksamhet

ragraferna i lagen om socialhjälp. De nya bestämmelserna, som trädde i kraft den 1 juli 1968, innebär att socialnämnden skall dels skaffa sig kännedom om de individuella behoven av omvårdnad, dels antingen själv vidta åtgärder eller förmedla vårdinsatser.

Ett antal kommuner hade redan före lagändringen genomfört eller påbörjat uppsökande verksamhet i form av inventeringar, intervjuer, enkäter eller annan kartläggning av hjälpbehov. Den kommunala aktiviteten på detta område har påtagligt ökat efter lagändringen. I ett par kommunblock pågår särskild försöksverksamhet med deltagande av Svenska kommunförbundet. Någon utvärdering av gjorda erfarenheter har ännu inte företagits.

Det ankommer på socialstyrelsen att i den mån det behövs ge huvudmännen råd och anvisningar för verksamhetens bedrivande. Förslag till sådana råd och anvisningar har utarbetats av socialstyrelsen efter samråd med annan expertis, kommuner och organisationer. Förslaget är avsett att slutbehandlas vid ett sammanträde i dagarna med en expertgrupp på socialvårdens område, där bl. a. Svenska kommunförbundet och riksförsäkringsverket är företrädare. Man kan räkna med att socialstyrelsen meddelar råd och anvisningar till kommunerna inom den närmaste tiden.

Vidare anförde:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min fråga.

Socialministern konstaterar att den kommunala aktiviteten på detta område har ökat påtagligt efter lagändringen, och jag finner detta vara tillfredsställande. Emellertid vill jag erinra om ett uttalande som ordföranden i statens handikappråd, Richard Sterner, gjorde vid en konferens helt nyligen. Han sade

att lagen tolkas för passivt, han fann den nya lagen svävande och undrade hur pass litet en kommun kan göra men ändå hålla sig till lagen.

För min del tror jag att det finns ett starkt intresse inom kommunerna för dessa frågor. Men för många kommuner är det här i väsentliga avseenden fråga om ett nytt område, och behovet av riktlinjer för kommunernas handlande är där särskilt stort. Jag tycker därför att socialministern har en alltför passiv syn på denna fråga, då han konstaterar att det ankommer på socialstyrelsen att i den mån det behövs ge huvudmännen råd och anvisningar för verksamhetens bedrivande. Det behövs i särskilt hög grad just på detta område, och det är beklagligt att socialstyrelsen först nu, när det snart har gått ett år sedan riksdagen antog lagändringen, är färdig att lämna kommunerna råd och anvisningar om möjligheter och vägar att förverkliga den nya lagen. De anvisningarna borde ha kommit för länge sedan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill fästa herr Mundebos uppmärksamhet på att initiativet till lagändringen togs av regeringen. Riksdagen fattade beslut om ändringen i fjol, och i lagförslaget stod det klart ut sagt att det ankom på socialstyrelsen att vidtaga de uppföljande åtgärderna. Det är vad som nu sker. Någon passivitet har det alltså inte varit fråga om.

Jag vill understryka att den uppsökande verksamheten är angelägen och att den behövs med hänsyn till de grupper som måste komma under observation. Jag är förvissad om att verksamheten har stark resonans ute i kommunerna därför att problem av skilda slag tränger sig fram.

Till en person med herr Mundebos erfarenhet behöver jag inte säga att detta också är en svår fråga. Det gäller att finna de riktiga formerna, den riktiga

Svar på fråga ang. den fackliga elevrörelsens representation i kommunala skolstyrelser

uppläggnings och den riktiga planeringen. Det är vad socialstyrelsen nu håller på att göra. Och jag utgår från att de råd och anvisningar, som om en tid kommer att skickas ut till kommunerna i samråd med bl. a. Kommunförbundet, skall vara av den karaktären att de kan bilda ett underlag för den aktivitet som vi väl alla eftersträvar på detta viktiga område.

Herr MUNDEBO (fp):

Ja, herr talman, detta är en svår fråga, och det är därför man ute i kommunerna känner avsaknaden av anvisningar särskilt besvärande.

Handikapputredningen, som låg bakom reformen på området, konstaterade också i sitt betänkande år 1967 att det var angeläget att socialstyrelsen gav kommunerna råd och anvisningar för verksamheten. Det är därför jag beklagar för det första att socialstyrelsen inte förrän i december 1968 — alltså när lagen hade gällt under nästan ett halvt år — skrev till kommunerna och erinrade om att en ny lag hade införts och för det andra att man inte förrän nu på våren 1969 är beredd att ge kommunerna råd och anvisningar om hur arbetet skall bedrivas.

Om socialministern och jag kan enas om att kommunerna är i behov av råd och anvisningar när det gäller ny lagstiftning på socialpolitikens område, så kanske väntetiden inte skall behöva bli så lång vid andra kompletteringar av socialhjälpslagen som fallet varit denna gång. Förhållandena härvidlag i samband med denna lagändring har inte varit tillfredsställande.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Med anledning av herr Mundebo's senaste inlägg vill jag erinra om en viktig sak. Arbetet på det aktuella planet påbörjades redan tidigt i fjol, och sedan i höstas har en särskild arbets-

grupp varit organiserad inom socialstyrelsen för ändamålet. Till arbetsgruppen har en expertgrupp varit knuten, i vilken bl. a. ingått tre socialchefer, två representanter för riksförsäkringsverket och en representant för Kommunförbundet.

Man har sannerligen förberett denna fråga mycket noga och gjort det med sikte på att anvisningarna skall få den karaktären att de blir av betydelse för kommunernas verksamhet.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag tror inte att landets socialchefer är fullt lika tillfredsställda som socialministern med att anvisningarna rörande en lag, som riksdagen antog i april 1968, inte föreligger förrän på våren 1969. Socialstyrelsen skrev den 3 december 1968 till kommunerna och meddelade sin avsikt att våren 1969 utfärda råd och anvisningar. Det är givet att det under hösten har pågått ett förberedelsearbete inom socialstyrelsen. Detta förberedelsearbete borde ha påbörjats våren 1968 för att kommunerna sommaren 1968 skulle ha fått de råd och anvisningar de behövde.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Detta arbete påbörjades våren 1968. Lagen trädde i kraft den 1 juli. Det är inte stort mer än ett halvt år sedan dess, herr Mundebo. Enligt min mening kan man verkligen säga att det hela har varit väl förberett.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. den fackliga elevrörelsens representation i kommunala skolstyrelser

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet MOBERG, som yttrade:

Svar på fråga ang. den fackliga elevrörelsens representation i kommunala skolstyrelser

Herr talman! Fru Hjelm-Wallén har frågat chefen för utbildningsdepartementet, om han är beredd att i positiva pröva möjligheterna och formerna för den fackliga elevrörelsens representation i kommunala skolstyrelser. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Frågan huruvida elever lagligen kan ges representation i de kommunala skolstyrelserna är för närvarande, efter besvär över en enskild skolstyrelses beslut, föremål för prövning i administrativ ordning. Jag anser mig därför inte för dagen böra uttala mig om möjligheterna och formerna för sådan elevrepresentation. Jag finner det dock angeläget att skolstyrelserna utnyttjar möjligheten att söka kontakt med företrädare för olika intressenter i skolan, däribland eleverna, i överensstämmelse med vad som i allmänhet gäller för kommunal nämnd eller styrelse.

Vidare anförde:

Fru **HJELM-WALLÉN** (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för svaret och är glad åt att dessa problem uppmärksammas i utbildningsdepartementet.

Inom åtskilliga skolstyrelser har systemet med elevrepresentation redan prövats. Oklarheter har emellertid rått om systemet stått i överensstämmelse med skollag och stadga. I Västmanland har t. ex. Arboga haft denna elevrepresentation i två år, och ingen har funnit anledning att klaga på den. I grannstaden Köping däremot infördes representationssystemet i höstas, men skolstyrelsen var oenig och beslutet överklagades. I förra veckan meddelade länsstyrelsen att det överklagade beslutet undanröjts, och jag antar att det är detta beslut som nu är föremål för prövning i administrativ ordning.

I dag har uppskattningsvis 20 skolstyrelser givit elever rätt att närvara

vid sina sammanträden, men detta strider tydligen mot skolstadgan. Det är mycket otillfredsställande att de skolstyrelser som vill ha elever med måste fatta beslut härom mot gällande stadga. Jag vill därför ha till stånd en snar ändring som innebär att eleverna ges generell rättighet att genom sin fackliga elevrörelse adjungeras till skolstyrelsen. Det räcker inte att, som statsrådet Moberg säger, skolstyrelsen skall söka kontakt med intressenter i skolan.

Jag hoppas att dessa tankegångar inte är främmande för utbildningsdepartementet, där man länge ställt sig positiv till tanken att bygga ut skoldemokratin. Naturligtvis är denna fråga en liten del i hela det skoldemokratiska komplexet, men den är relativt enkel att lösa. Därmed skulle man gå till mötes de önskemål som framförts både av den fackliga elevrörelsen och av många skolstyrelser.

Det måste vara betydelsefullt för skolstyrelserna att kunna ta del av elevernas unika erfarenhet av det levande skolsamhället. Säkerligen blir denna möjlighet till direkt dialog mellan elevföreträdare och samhällsföreträdare till gagn för både eleverna och samhället. Dessutom skulle ett sådant representationssystem stärka den fackliga elevrörelsen — något som är mycket betydelsefullt i hela det skoldemokratiska sammanhanget.

Jag hoppas nu att oklarheterna om elevrepresentation i skolstyrelsen, som varit en nagel i ögat på många, kommer att undanröjas och att frågan prövas i positiv anda.

Jag tackar än en gång för svaret trots att statsrådet just nu inte är beredd att i detalj säga något om formerna för elevrepresentationen.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! I sak tror jag att fru Hjelm-Wallén och jag har samma uppfattning, nämligen att det som ett led

Svar på fråga ang. den relativa betygsättningen

i den vidgade skoldemokratin är angeläget att elever i ökad omfattning får tillfälle till resonemang och diskussioner med alla som är ansvariga för skolan. Men vi måste följa de former som gäller.

Det är i och för sig riktigt, såsom fru Hjelm-Wallén framhållit, att denna fråga är en liten del av frågan om vidgad skoldemokrati. Jag instämmer till fullo i detta. Den är emellertid också en liten del av ett annat problemkomplex, nämligen frågan om vidgad kommunal demokrati. Den frågan har ju riksdagen tidigare intresserat sig för. Inom kommunikationsdepartementet pågår för närvarande ett förberedelsearbete i syfte att få till stånd en utredning avseende hela frågan om den kommunala demokratin, varav detta spörsmål är en del. Också detta utredningskomplex kommer att påverka den konkreta fråga vi diskuterar.

Jag är emellertid övertygad om att vi skall kunna lösa den reella frågan i detta sammanhang, nämligen behovet av en ökad kontakt mellan eleverna och alla som har att handha skolan, oavsett hur frågan om den kommunala demokratin kommer att utformas.

Fru HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Vad man närmast påtalat från elevrörelsen är att eftersom lärarna har adjungerade representanter i skolstyrelsen vore det naturligt att eleverna hade en motsvarande representation. Det kan naturligtvis också finnas andra grupper som vill ha representanter i skolstyrelsen. För det första är emellertid dessa grupper inte lika stora som elevgruppen. För det andra har de vuxna möjlighet att genom de politiska valen avgöra vilka som skall sitta i skolstyrelserna. Denna möjlighet har inte eleverna, och vi borde ge dem tillfälle att få denna representation.

Eftersom en utveckling i denna riktning är på gång inom skolstyrelserna — många skolstyrelser önskar få till stånd

en elevrepresentation och en del har t. o. m. genomfört en sådan, trots att de vet att det är stadgevidrigt — tycker jag att stadgarna borde ändras så att elevernas önskemål kan tillgodoses.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. den relativa betygsättningen

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet MOBERG, som yttrade:

Herr talman! Fru Mogård har frågat chefen för utbildningsdepartementet, om han avser att vidtaga några åtgärder med anledning av de missförstånd som den relativa betygsättningen vållar bland lärare, elever och föräldrar, vilket omvittnats bl. a. i den senaste tidens livliga debatt om betygsättningen. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Den relativa betygsättningen är i vissa skolformer av tämligen ungt datum. Den behandlas utförligt i läroplanerna för respektive skolformer. För att ytterligare klargöra innebörden i systemet ges information inom både lärarnas grundutbildning och deras fortbildning. Vidare förbereder skolöverstyrelsen utgivande av en informationsbroschyr som skall vända sig till föräldrar, elever och lärare. En rad åtgärder har sålunda vidtagits för att förebygga missförstånd beträffande den relativa betygsättningen.

Vidare anförde:

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för svaret på min fråga.

Jag har inte vid detta tillfälle haft för avsikt att diskutera huruvida den relativa betygsättningen är riktig eller ej — vi kan nog utgå från att herr Mo-

Svar på fråga ang. den relativa betygsättningen

berg och jag har diametralt motsatta uppfattningar om detta. Jag har i min fråga förutsatt att den relativa betygsättningen går att genomföra med vettiga resultat.

Jag tror inte — och det har inte heller varit min mening — att man kan anklaga myndigheterna för att ha försummat att informera i varje fall skolledare och lärare om hur systemet skall tillämpas — det har man hållit på med i närmare sju år. Så länge har den aktuella betygsättningsprincipen tillämpats, om än inte inom alla skolformer. Ändå existerar det, såsom framkommit den senaste tiden bl. a. i insändarspalter och artiklar och såsom många väl känner till, mängder av missförstånd.

Det finns skolledare som dekreterar att betygen i varje klass skall följa normalkurvan och som ger den lärare, som vill avvika från denna och sätta betyg efter eget förstånd, en avbasning.

Det finns lärare som säger till en elev: Du skulle egentligen ha haft en 4:a, men det får inte vara så många 4:or i den här klassen.

Det finns elever som aktar sig för att hjälpa kamrater — blir en kamrat bättre i ämnet, minskar hjälparens chanser att få behålla ett bra betyg, tror de.

Det finns föräldrar som varnar nyinflyttade föräldrar för sin skola: Där finns det bara 2:or kvar!

Skoldirektionen i Stockholm har uttryckt missnöje med skolöverstyrelsens sätt att sköta informationen. Det kommer protestskrivelser från elever i olika läroverk, ofta med instämmande från lärarna.

Det får väl ändå betraktas som minst sagt förargligt att den högsta pedagogiska instansen här i landet inte lyckas utforma anvisningar så att de blir fattbara. Jag känner till att skolöverstyrelsen avser att komma med en ny informationsbroschyr, som skall vända sig till lärare och elever och — vad jag förstår av statsrådets svar — också till föräldrar. Det vore mycket skönt.

Viktigast av allt är ändå: Är informationen denna gång utformad så att alla berörda får fullt klart för sig hur den relativa betygsättningen skall fungera?

Min fråga var egentligen denna: Har statsrådet Moberg bildat sig en uppfattning om orsakerna till missförstånden, och kan herr Moberg med någon förtröstan denna gång säga, att den broschyr som nu utges kommer att undanröja dem?

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Kraven från fru Mogårds sida på min förmåga att genomskåda vilka konsekvenser som informationsbroschyren kommer att få är ju stora. Det är självklart att jag inte kan förutse det. Men jag hoppas givetvis att de missförstånd som föreligger kommer att undanröjas, ty problemet är inte så förtvivlat svårt som man tydligen på vissa håll anser det vara.

Jag vill bara, herr talman, erinra om att det i de grundläggande dokumenten för skolan, t. ex. i läroplanen för gymnasiet, i de inledande bestämmelserna när det gäller betygsättningen mycket tydligt står hur själva betygsättningsystemet skall fungera. Jag vill citera den inledande meningen: »Den enskilde elevens betyg uttrycker i vad mån han i relation till totala antalet övriga elever i årskursen i riket uppnått studiemålet för ämnet i fråga.»

Till yttermera visso finns det i samma dokument ett antal exempel som alldeles klart visar att systemet inte skall tolkas så, som fru Mogård påstår att man stundom gör, nämligen att man i varje klass skall få en fördelning av betygen i enlighet med den s. k. normalkurvan. Där finns exempel på hur den kan se ut i en ordinär klass, i en bra klass, i en svag klass, i en jämn klass och i en ojämn klass, allt till ledning för betygsättarna.

Fru Mogård vill inte ta upp frågan om de relativa betygen i relation till de gamla absoluta betygen. Då skulle det,

Interpellation ang. information inom skolväsendet om jämlikheten mellan könen

som hon sade, om jag tolkade henne rätt, framkomma att vi har diametralt motsatta uppfattningar. Det är anmärkningsvärt att höra, att det fortfarande råder den uppfattningen i sakfrågan att de relativa betygen är underlägsna de absoluta. Jag trodde att man nu i alla partier var överens om att de relativa betygen i princip är rättvisare än de absoluta och att det nu gäller att ytterligare förbättra informationen till lärarna, till skolorna och till hemmen om den tillämpning av de gällande reglerna som bör ske.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Jag vägrar tro att statsrådet Moberg kan bli förvånad över att det finns delade meningar om den relativa betygsättningen; men låt oss inte ta upp någon diskussion om den saken. Jag tror visst att den betygsättningen kan bli mera rättvis, men det förutsätter att den kan tillämpas korrekt.

Jag känner väl till hur mycket information man får som lärare rörande hur betygsättningen skall gå till. För min egen del har jag förstått den saken, men jag tycker det är ängsligt att så många andra tydligen inte har förstått den. Och den princip jag alltid haft som lärare tycker jag kan gälla också här: om någon inte fattar en information, så är det fel på informationen, inte på personen i fråga.

Betygsättningen är en mycket allvarlig sak. I mitt förra inlägg sade jag att de missförstånd som kan uppstå är förräppliga. De är emellertid mycket allvarligare än så. Betyg är viktiga; man räknar poäng på dem. Betygsjakten är hård, och eleverna har rätt att kräva att betygsättningen sker efter samma principer överallt. Om en lärare missuppfattar principerna kan det få förödande konsekvenser för den enskilde eleven. Också föräldrar och samhället i övrigt måste ha rätt att fordra att tillämpningen sker korrekt.

Jag hoppas att den kommande bro-

schyren skall få god effekt och att herr Moberg kommer att läsa den, men framför allt hoppas jag att herr Moberg ägnar denna fråga livligt intresse också i fortsättningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Justerades protokollen för den 5 innevarande februari.

§ 9

Interpellation ang. information inom skolväsendet om jämlikheten mellan könen

Ordet lämnades på begäran till

Fröken ÅSBRINK (s), som yttrade:

Herr talman! I den rapport över kvinnornas status i Sverige som utgör den svenska regeringens svar på framställningar från Förenta Nationernas generalsekreterare och som överlämnades den 1 juli 1968 framhåller regeringen, »att alla de insatser, som kan främja en ökad jämlikhet mellan män och kvinnor, bör ges hög prioritet» (s. 5). I fortsättningen förklarar regeringen vidare, att man är medveten om att det erfordras »speciella insatser för kvinnorna i *nuläget*» (s. 10).

Ehuru de juridiska förutsättningarna för jämlikhet mellan könen i stort sett föreligger i vårt land uppvisar det svenska samhället alltjämt i realiteten stora brister i detta hänseende.

Eftersom skolans stora betydelse för utformningen av individens mönster och attityder är oförneklig, frågar man sig vilken skolans insats på detta område är. En granskning ger vid handen, att beträffande skolans fostran av individerna tydliga brister kvarstår i fråga om fostran till en självklar jämlikhet mellan könen.

Det förhoppningsfulla uttalande, som man finner på s. 29 i den nämnda regeringensrapporten om en kontinuerlig

Interpellation ang. information inom skolväsendet om jämlikheten mellan könen

bevakning av läroböckerna, för att de inte skall ge »eleverna en traditionell bild av kvinnligt resp. manligt arbete», stannar tyvärr i alltför hög grad på papperet. En granskning av i bruk varande läroböcker visar beklagligt och tydligt hur svagt man reagerar vid denna granskning. Detta gäller icke blott läroböckerna i samhällskunskap utan också — ibland i påfallande grad — exempelvis texterna i moderna språk.

Lärarytbildningen lämnar ingen orientering om könsrollsfrågorna. En sådan orientering är dock synnerligen angelägen, om de av regeringen i rapporten angivna riktlinjerna för ungdomens fostran till jämlikhet mellan könen skall kunna förverkligas.

Ett värdefullt instrument för att relativt snabbt kunna påverka skolsituationen och därmed samhället skulle vara, att vid de pedagogdagar och kurser som ägnas de mest skilda pedagogiska och skolpsykologiska problem könsrollsfrågorna blev föremål för föredrag och diskussioner, vilket nu icke är fallet. Har det någon gång skett någonstans, så är det endast undantaget som bekräftar regeln.

Skall samhällets syn på jämlikhetsfrågan snabbt kunna påverkas, måste den nuvarande och kommande lärargenerationen spela en huvudroll. Här är speciella aktiveringsåtgärder av nöden.

Stark kritik har under senare tid riktats mot den svenska skolan för underlåtenheten att ta upp dessa problem. Senast skedde detta vid en av Fredrika Bremer-förbundet anordnad konferens på Sundbyholm under Allhelgonahelgen 1968 för yngre och blivande lärare. Till denna konferens hade skolöverstyrelsen sânt en representant.

I starkt medvetande om hur mycket som återstår att göra för att icke de deklamationer som inrymmer t. ex. i rapporten till Förenta Nationerna skall förbli endast deklamationer utan verklighetsunderlag får jag härmed fråga stats-

rådet och chefen för utbildningsdepartementet:

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidtaga för att lärarkårerna inom alla skolformer, yrkesvägledare och blivande lärare — genom föredrag vid pedagogdagar och kurser, genom litteratur och litteraturanvisningar etc. — bibringas för undervisningen erforderlig kunskap i frågan om jämlikheten mellan könen samt för att de principer för läroboksgranskningen som förbjuder varje form av ras- eller gruppdiskriminering noga följes också beträffande jämlikheten mellan könen?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet den 18—19 februari 1969 på grund av resa till Helsingfors för sammanträde med de nordiska statsministrarna.

Stockholm den 11 februari 1969

Tage Erlander

Till Riksdagens andra kammare

För deltagande i kommitté-sammanträden för Europarådets räkning i Paris och Rom anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet dagarna den 19, 20 och 21 februari 1969.

Stockholm den 12 februari 1969

Daniel Wiklund

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet för att under tiden 20 februari—13 mars 1969 företa en studie- och konferensresa till Malaysia, Singapore och Sydindien.

Stockholm den 12 februari 1969

Ove Nordstrandh

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 11

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fem enkla frågor, nämligen av:

fru *Marklund* (vpk), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående åtgärder för att förhindra att lasarett nedlägges på grund av läkarbrist,

herr *Glimnér* (cp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående omorganisation av den veterinärmedicinska laboratorieverk-samheten,

herr *Börjesson* i Falköping (cp), till

herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående för-rättningstaxan avseende förarprov för körkort,

herr *Stridsman* (cp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående laxfisket i gränsälven mellan Sverige och Finland, samt

herr *Häll* (s), till herr statsrådet och chefen för industridepartementet angående företagsdemokratin inom de stats-ägda företagen.

Kammarens ledamöter åtskildes här-efter kl. 16.30.

In fidem
Ake Gustafsson

Fredagen den 14 februari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollen för den 6 in-nevarande februari.

§ 2

Föredrogs den av fröken *Åsbrink* (s) vid kammarens nästföregående sam-manträde gjorda, men då bordlagda an-hållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ut-bildningsdepartementet angående infor-mation inom skolväsendet om jämlik-heten mellan könen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Interpellation ang. vidgad rätt till invali-ditetsersättning

Ordet lämnades på begäran till

Herr *WIKLUND* i Stockholm (fp), som yttrade:

Herr talman! I lag 25 maj 1962 om allmän försäkring stadgas i 9 kap. 2 och 3 §§ om invaliditetstillägg och invalidi-tetsersättning. *Invaliditetstillägg* till ål-derspension eller förtidspension utgår enligt 2 § »därest den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan — — —», varjämte invaliditetstillägg till vissa slag av förtidspension utgår »därest den för-säkrade utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion är i behov av av-sevärd fortlöpande hjälp av annan per-son eller får vidkännas betydande mer-utgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbe-tet».

Enligt 3 § kan vårdbidrag i form av *invaliditetsersättning* utgå till invalidi-serad person över 16 års ålder om för-utsättningarna i 2 § uppfylls — för-värvsarbete samt behov av avsevärd

Interpellation ang. vidgad rätt till invaliditetsersättning

fortlöpande hjälp av annan person eller betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel. I 3 § görs dock den betydelsefulla inskränkningsen att invaliditetsersättning inte utgår till person som uppbär något slag av allmän pension.

Dessa stadganden förutsätter alltså att en invaliderad person, som förvärvsarbetar, om han skall kunna erhålla bidrag till exempelvis merutgifter för färdmedel måste vara partiellt förtidspensionerad, för att därigenom kunna erhålla invaliditetstillägg, eller inte uppbär något slag av allmän försäkring, för att i detta fall få möjlighet att erhålla invaliditetsersättning. Denna lagstiftning innebär således att försäkringstagare med änkepension ej kan erhålla invaliditetsersättning. Innan ATP-systemet är fullt utbyggt ställer detta förhållande de kvinnor, som har låg änkepension, inför svåra ekonomiska problem. Invaliditetsersättning, som utgår till kvinna då hennes make lever och har inkomst, dras in då maken avlider och kvinnan därigenom blir berättigad till änkepension. I många fall innebär detta en försämrad ekonomisk situation för kvinnan.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att förorda sådana ändringar i lagstiftningen eller tillämpningen av denna att invaliderade förvärvsarbetande kvinnor genom erhållande av änkepension ej skall gå miste om invaliditetsersättning, som de eljest varit berättigade till?

Denna anhållan bordlades.

§ 4

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda för-

slag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1969/70,

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde,

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser utbildningsdepartementets verksamhetsområde,

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte motioner,

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser civildepartementets verksamhetsområde,

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1968/69 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde, och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till vissa personer; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av motioner om åtgärder till hjälp åt ensamstående, och

nr 2, i anledning av motioner om högtidlighållande av femtioårsminnet av den kvinnliga rösträttens införande.

§ 5

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts sju enkla frågor, nämligen av:

herr *Gustafson* i Göteborg (fp), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående anställningsproblem som föränledes av nedläggningen av F 9,

fru *Nilsson* (cp), till herr statsrådet

och chefen för kommunikationsdepartementet angående inträffade olyckor vid transport av skolbarn,

herr *Westberg* i Ljusdal (fp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående invaliditetstillägg,

herr *Andersson* i Örebro (fp), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående Villingsbergs skjutfält,

herr *Nelander* (fp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående radions s. k. missionärssändningar,

fru *Kristensson* (m), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående spädbarnsdödligheten, och

herr *Romanus* (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående arbetsgruppen för överläggningar om den kommunala demokratin.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.02.

In fidem
Ake Gustafsson